

УДК 94(477)

Віра Мельник

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ТЕОФІЛА ОКУНЕВСЬКОГО

Розглянуто історіографічну та джерельну базу до вивчення громадської та політичної діяльності Т. Окуневського. Проаналізовано історіографію та джерела, що дають змогу дослідити життя відомого адвоката, політика та громадського діяча.

Ключові слова: Східна Галичина, Теофіл Окуневський, історіографія, джерела, громадсько-політична діяльність.

На початку XXI ст. розвиток історичної науки в Україні дав можливість дослідити життя та діяльність осіб, які були організаторами українського національного руху та учасниками боротьби за Українську державу. Одним із важливих завдань сучасної історичної науки є дослідження життєвого шляху та творчої спадщини видатних осіб України. Серед видатних постатей, яких дала нашій державі та світові щедра на таланти покутська земля – яскрава, колоритна постать адвоката, політика, громадського і просвітнянського діяча Теофіла Окуневського, який в наприкінці XIX – на початку XX ст. уособлював гордість і цвіт галицької інтелігенції. Свій талант, багаті знання, душевну щедрість, гаряче серце щирого українського патріота він до кінця віддав служінню рідному народові, наполегливо працюючи на всіх найважливіших ділянках його національного життя і не тільки.

Проблема громадської та політичної діяльності Т. Окуневського практично не вивчена сучасною історичною наукою. Відсутність глибоких досліджень пояснюється тим, що ім'я відомого українського політика свідомо замовчувалося з ідеологічних міркувань.

Перші спроби дослідити окремі прояви і аспекти багатогранної діяльності Т. Окуневського належать до 20–30-х рр. XX ст. Так, К. Левицький [2, с. 256; 3, с. 26; 4, с. 42–46] висловлював думку про нього, як впливового політика. У своїх працях розповідав про активну громадсько-політичну діяльність Т. Окуневського описуючи його виступи. Він першим подає аналіз і партійної діяльності посла.

У підрадянській Україні особу Т. Окуневського здебільшого замовчували, оскільки його громадська та просвітницька діяльність, “не завжди відповідала інтересам трудящих мас” та сприяла “не так зростанню національної свідомості, скільки пропаганді націоналістичних концепцій” [22, с.4]. Слід також виділити праці відомого професора права В. Кульчицького “Галицький Сейм – знаряддя соціального і національного пригнічення трудящих (1861–1914)” та “Державний лад і право в Галичині (в другій половині XIX – початку XX ст.)” [23, с. 234], які не втратили своєї актуальності і до сьогодні.

З відновленням незалежності України розпочався якісно новий етап у розвитку національної історіографії. Для сучасних вітчизняних дослідників не лише відкрилися колись недоступні архівосховища, а й стала можливою наукова співпраця з істориками в еміграції. Це дало змогу по-новому переглянути його працю, розпочати вивчення цілої низки питань громадсько-політичної діяльності.

Вагомий історичний матеріал про історію рідної для Т. Окуневського Городенки, а також і важливі аспекти з його життя знаходимо в науковому збірнику “Городенщина” (Історико-мемуарний збірник; Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег. 1978. – 870 с.). Збірник містить цікаві факти з історії м. Городенки та Городенківського повіту. Більшість з авторів статей були очевидцями описаних подій і тут залишили свої спогади. Серед цих статей варто відзначити статті В. Яшана [41, с.577; 42, с.225; 43, с.94], М. Марунчака [26, с.358; 27, с.583; 28, с.136; 29, с.254; 30, с.290; 31, с.310], Ю. Роїка [33, с.384].

Досліджувати життя та діяльність особистості, не знаючи її коріння неможливо. Тому важливим аспектом є вивчення генеалогічного дерева Т. Окуневського. В українській історіографії родовід Окуневських досліджують В. Галяс [16, с. 207–212], В. Худецький [35, с.4], Р. Блонський [15, с. 60–63], В. Гуменюк [20, с.30]. Спогади про життя Т. Окуневського залишив голова Філії Городенківської “Просвіти” В. Яшан [41, с. 577].

Важливою роботою в дослідженні окремого періоду життя Т. Окуневського є праця О. Аркуші “Галицький Сейм. Виборчі кампанії 1889 і 1895 рр.” [12, с. 11]. Тут проаналізовано сеймові вибори в контексті політичного розвитку Австро-Угорщини та Галичини, передусім – на тлі українсько-польських взаємин.

Спробу комплексно дослідити (не лише політичну, але й психологічну мотивацію українського електорату) під час виборчих процесів у 60–80-х рр. XIX ст. здійснив М. Мудрий [32; с. 35–42].

Т. Окуневський відомий не лише своєю політичною та громадською діяльністю, але й адвокатською. Серед авторів, що висвітлюють цю проблематику варто відзначити Т. Андрусяка [10, с.120], працю І. Андрухова та П. Арсенича “Українські правники в національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр.” [11, с. 35].

Особливе значення для дослідження особистості Т. Окуневського мають статті З. Баран [13, с. 469–481] “Маловідомий епізод з історії українсько-угорських відносин (Місія Теофіля Окуневського до Угорщини на початку 1919 року)”, І. Чорновола “Дуель Теофіля Окуневського” [36, с. 112–116]. Ці статті дають нам детальну інформацію про один із моментів життя видатного українського політика.

Корисні факти про середовище, у якому жив і виріс Т. Окуневський отримуємо з праць, присвячених також зі студій Я. Ганіткевича [17], В. Гуменюка [20, с. 30], Р. Горака [19, с. 48–53]. У цих роботах подається інформація про життя родини Окуневських та родинні стосунки.

Джерельну базу склали різноманітні неопубліковані та опубліковані матеріали, які можна поділити на ті, які створив сам Т. Окуневський (спогади, листи, публіцистичні статті) та ті, які написали інші особи. Неопубліковані документи зберігаються у низці українських архівів. Найбільше залучено до наукового обігу документів із Центрального державного історичного архіву України в м. Львові. У фонді 146 (“Галицьке намісництво”) автор опрацювала звіти старост – про поточну ситуацію у повіті, виборчі кампанії, віча тощо, а також матеріали про реєстрацію та статuti різних товариств. Серед документів цього фонду виокремлено звіти про участь Т. Окуневського як кандидата в депутати у виборах до Державної Ради та про його виступи на деяких вічах, інформацію про співвідношення політичних сил на Городенківщині у 1911–1912 рр. та про діяльність окремих городенківських товариств разом з їх статутами.

Фонд 348 містить звіти, протоколи загальних зборів, списки членів та листування філії “Просвіти”. Враховуючи те, що Т. Окуневський був одним із засновників та неодноразовим головою віділу філії у Городенці, документи цієї філії мають важливе значення для дослідження його громадської діяльності.

Опрацьовано також інші фонди цього архіву: ф. 575 (“Становий комітет м. Львова 1774–1920 рр.”); ф. 165 (“Крайовий комітет м. Львова 1757–1924 рр.”); ф. 810 (“Польський Центральний передвиборчий комітет до Крайового Сейму у Львові 1895–1907 рр.”); ф. 718. (“Шляхетський суд м. Станіславів”); ф. 806 (“Палата адвокатів м. Львів”); ф. 383 (“Окуневський Ярослав 1911–1923”); ф. 196 (“Руська Рада”); ф. 834 (“Віденська “Січ”), де міститься листування Т. Окуневського з місцевими діячами та ін.

Окремі матеріали про діяльність Т. Окуневського зберігаються також у фондах низки українських товариств: ф. 206 (Українське педагогічне товариство “Рідна школа”), ф. 312 (Українське спортивне товариство “Сокіл-Батько”), ф. 514 (Українське театральне товариство “Руська бесіда”).

Цінні матеріали з теми дослідження зберігаються у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. У ф. 11 (“Барвінський”) зберігаються листи Т. Окуневського до О. Барвінського, лист Т. Окуневського до В. Кудрика, лист Т. Окуневського до редактора “Правди”, ф. 17 (“Бачинський М.”) листи Окуневського до М. Бачинського, ф. 168 (“Марков О.”) листи до О. Маркова, з яких можна одержати інформацію про політичну, громадську діяльність Т. Окуневського. У роботі використано також окремі документи з ф. 160 (“Павлик М.”); ф. 103 (“Сапегів”), у якому містяться документи про генезу “нової ери”.

Особливе місце серед закладів, де є неопубліковані матеріали, займає Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАН України. У відділі рукописів цієї установи містяться документи Я. Окуневського (ф. 3 “І. Франко”).

Найбільшою цінністю для студії є документи про діяльність Галицького сейму й Державної Ради – стенографічні звіти Галицького крайового сейму та Державної Ради. Це пояснюється тим,

що опубліковані стенограми засідань вищих законодавчих органів влади подають дослівні виступи, репліки, питання й відповіді галицько-українських політиків, у тому числі й Т. Окуневського.

Джерельну основу істотно доповнює документація тогочасних українських культурно-просвітніх та господарських товариств, з якими співпрацював Т. Окуневський.

Важливим джерелом для вивчення участі Т. Окуневського у громадському та політичному житті галицьких українців 80-х рр. XIX ст. – 30-х рр. XX ст. є його листування [8, с.280]. У них автор повідомляв адресатів переважно про свою громадську, політичну (участь у діяльності громадських організацій, вічах, виборчих кампаніях), менше – про особисте життя. Найбільшу кількість збережених листів написано на межі XIX–XX ст.; на жаль, багато з епістолярію Т. Окуневського не збереглося; втрачено й майже всі листи до нього.

Т. Окуневський був автором декількох десятків публіцистичних статей. Тематично його статті були дуже різноманітні. Під час депутатства в Галицькому сеймі та Державній Раді підготував чимало “бесід” захищаючи права селянства, добиваючись реформ в господарстві, шкільництві, дорогах та виборчому процесі. Як діяч державного рівня він не ставив перед собою завдання вичерпно пояснити і розв’язати певні проблеми, які турбували галицьких українців, тому часто лише визначав проблему і пропонував тільки загальний механізм її вирішення.

У вивченні життя та суспільної діяльності Т. Окуневського беззаперечно важливими є автобіографії, написані автором у різний час [1, арк.122; 21, с.228]. Особливу цінність складають і праці, які написав сам Т. Окуневський. У різний час (переважно у 1920-х рр.) він написав кілька невеликих за обсягом автобіографій, де наголошував передовсім на своїй громадській діяльності в гімназії та університеті, а також на обставинах, які спонукали його займатися просвітницькою діяльністю. Серед них варто відзначити “Станиславів у 1880-х роках” [5, с.103], маніфест “Що робили наші послы в парламенті?” [9, с. 5], написаний в співавторстві разом з іншими депутатами. Важливими джерелами є й його політичні праці, надруковані в “Ділі”, “Руслані”, “Новому часі”, “Громадському голосі” та інших часописах того періоду. В них яскраво відображені політичні погляди Окуневського.

Джерелом до вивчення особистості Т. Окуневського є спогади К. Трильовського [34, с.77], сучасника тогочасних подій. Автор дає нам можливість не лише отримати інформаційні дані щодо діяльності Т. Окуневського, але й осмислити перебіг подій в їх тодішньому житті.

Дуже важливе місце для студії займають матеріали періодичних видань. Найбільше інформації про громадську та політичну діяльність Т. Окуневського міститься у газеті “Діло”. Часопис подавав майже щоденно звіт про діяльність Галицького Сейму та Державної Ради. Тут опубліковано тексти бесід, доповідей, внесень посла Т. Окуневського. Газета “Діло” також інформує читачів про перебіг виборчого процесу у всьому краї та друкує листи і телеграми, що стосувалися провідних політичних діячів того часу. Серед інших часописів австрійської доби потрібно відзначити “Червону Русь” та “Галичанин” – (старорусинів), “Громадський голос” – (радикалів), “Свободу”, “Правду”, “Народну часопись” – угодовський напрям О. Барвінського. Польські газети: “Czas” (станьчики), “Gazeta Narodowa” (східно галицькі консерватори), “Nowa Reforma” (краківські ліберал-демократи), “Dziennik Polski” (львівські демократи), “Kurjer Lwowski” (польські радикали), “Słowo Polskie” в яких також повідомлялося про окремі акції за участю Т. Окуневського, однак менше, ніж українські. Із видань доби ЗУНР варто виокремити самбірські “Наддністрянські вісти”. Про громадську діяльність Т. Окуневського в міжвоєнний період інформували переважно часописи “Український голос”, “Нова зоря”, “Новий час”.

Слід відзначити, що тему виборів до Галицького сейму та передвиборчих програм галичан неодноразово досліджували й польські історики та науковці, такі як, В. Фельдман (W. Feldman) [44, s.207], С. Гродзіський (S. Grodziski) [45, s.46].

Отже, історіографія та джерельна база проблеми досить багатопланова. Її аналіз показує, що досліджувати історичну постать Т. Окуневського почали ще за його життя, причому вже тоді оцінки його громадсько-політичної діяльності були неоднозначні. У міжвоєнний період оцінка Т. Окуневського здійснювалася через ставлення дослідників до “драгоманівщини”, звідси – спектр думок від пафосності до повного несприйняття. У радянській історіографії його історичну постать використовували для досягнення певних ідеологічних цілей, акцентуючи увагу на соціалістичних та атеїстичних переконаннях. Деякі важливі аспекти діяльності Т. Окуневського, особливо останнього періоду життя, були закритими темами. Зваженішу та об’єктивнішу оцінку його діяльності давали історики діаспори. Наявні дослідження життєвого шляху і діяльності Т. Окуневського мають безсистемний та фрагментарний характер. Вони не дають цілісної уяви про Т. Окуневського як людину, громадського діяча і політика.

Найповніше та найрізноманітніше громадсько-політична й наукова діяльність Т. Окуневського вивчається в незалежній Україні. З’являються історичні розвідки, в яких його місце в історії

національного відродження розкрито на основі зваженого аналізу досліджених та об'єктивної реконструкції маловідомих подій, на основі архівних документів, епістолярію та мемуарів.

Отже, історіографічний та археографічний огляд проблеми свідчить, що вона хоча й викликала певний інтерес у дослідників відображена у джерелах, усе ж на сьогодні ще далеко не достатньо вивчена. Наявні наукові студії, передусім джерельні матеріали, дають змогу досить повно висвітлити Т. Окуневського як яскраву і непересічну особистість, окреслити його місце в суспільно-політичному житті українського народу останньої чверті ХІХ – першої третини ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів України у Львові, ф. 328, оп. 1, стр. 103, 122 акр. 2. Левицький К. Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914–1918 рр. / К. Левицький. – Львів, 1930. – С.256. 3. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців. 1848–1914 / К. Левицький. – Львів: З друкарні о.Василяна, 1926. – С. 26. 4. Левицький К. Українські політики. Силуетки наших давніх послів і політичних діячів 1907–1914 рр. / К. Левицький. – Львів, 1936. – С.42–45. 5. Окуневський Т. Станислав у 1880-их роках / Т. Окуневський // Альманах Станиславівської землі. Наукове Товариство ім. Шевченка. Український Архів. Т. XXVIII. – Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. – С.103. 6. Павлик М. Про посольську діяльність Дра Теофіла Окуневського / М.Павлик // Народ. – Коломия. – 1894. – 15 березня. – С.97–98. 7. Павлик М. Про русько-українські народні читальні. / М. Павлик М. – Львів, 1893. – 34 с. 8. Переписка з Михайла Драгоманова з д-ром Теофілом Окуневським (1883, 1885–1891, 1893–1895). Зладив і видав М.Павлик. Львів, 1905. – 280 с. 9. Що робили наші послы в парламенті? // Маніфест русько-українського парламентського клубу. – Львів, 1911. – С.5. 10. Андрусак Т. Правові погляди Теофіла Окуневського / Т. Андрусак // Визначні постаті України: Андрій Чайковський, Теофіл Окуневський. – Львів: Афіша, 2010. – С.120. 11. Андрухів І. Українські правники в національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. / Андрухів І., Арсенич П. – Івано-Франківськ, 1996. – С. 35. 12. Аркуша О. Галицький Сейм. Виборчі кампанії 1889 і 1895 років / О. Аркуша. – Львів, 1996. – С.11. 13. Баран З. Маловідомий епізод з історії українсько-угорських відносин (Місія Теофіла Окуневського до Угорщини на початку 1919 року) / Зоя Баран // Записки Наукового товариства імені Т.Шевченка. – 1997. – Т. 233. – С.469–481. 14. Баран С. Д-р Теофіл Окуневський / Степан Баран // Життя і право. Вісник теорії і практики. – Львів, 1937. – Ч.3 (42). – С. 4. 15. Блонський Р. Видатний український військовий лікар Ярослав Окуневський / Р. Блонський // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – Тернопіль, 2004. – № 3. – С. 60–63. 16. Галас В. Л. Софія Окуневська та генеалогія її роду / Галас В. Л., Галас С. В., Гуменюк В. В. // Науковий вісник ЛНУВМтаБТ імені С. З. Гжицького. – 2007. – Т. 9. – № 4 (35), ч. 1. – С. 207–212. 17. Ганіткевич Я. Ярослав Окуневський – військовий лікар, адмірал Австро-Угорського флоту, мандрівник, публіцист, меценат [Електронний ресурс] / Я. Ганіткевич. – Режим доступу: <http://ntsh.org/node/113>. 18. Головацький І. Окуневський Теофіл / І.Головацький // Українська журналістика в іменах: Матеріал до енциклопедичного словника. – Львів, 2000. – Вип.7. – С. 255–257. 19. Горак Р. Сага родини Окуневських / Роман Горак // Ямгорів: Літературно-краєзнавчий і мистецький альманах. – Городенка, 1997. – № 9–10. – С. 48–53; Городенка, 2000. – №11–12. – С.90–94. 20. Гуменюк В. Порвані струни родини Окуневських / В. Гуменюк // Гуцульщина. – 1994. – № 6. – С. 30. 21. Др. Теофіл Окуневський. Автобіографія // Визначні постаті України: Андрій Чайковський, Теофіл Окуневський. – Львів, 2010. – С.228. 22. Кульчицький В.С. Державний лад і право в Галичині (в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.) / В.С. Кульчицький. – Львів, 1965. С.234. 23. Кульчицький В.С. Українська юриспунденція в персоналіях / В.С. Кульчицький, О.А. Вітваренко, І.Й. Бойко. – Івано-Франківськ, 1995. – 38 с. 24. Левицький К. Д-р Теофіл Окуневський / К. Левицький // Визначні постаті України: Андрій Чайковський, Теофіл Окуневський. – Львів: Афіша, 2010. – С.234. 25. Левицький К. Д-р Теофіл Окуневський / К. Левицький // Визначні постаті України: Андрій Чайковський, Теофіл Окуневський. – Львів, Афіша, 2010. – С.234. 26. Марунчак М. Від культурних основ до політичного вивершення. Три політичні віча в Городенці в 1912–1913 рр. / М. Марунчак // Городенщина. Історико-мемуарний збірник. – Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. – С. 358. 27. Марунчак М. Дир. Михайло Баранік / М. Марунчак // Городенщина. Історико-мемуарний збірник. – Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. – С. 583. 28. Марунчак М. До початків української гімназії в Городенці / М. Марунчак // Городенщина. Історико-мемуарний збірник. – Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. – С.136. 29. Марунчак М. Передвоєнні читальні в Краю та Городенщині. Три роди читалень в Городенщині / М. Марунчак // Городенщина. Історико-мемуарний збірник. – Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. С.254. 30. Марунчак М. Січовий рух Покуття й Городенщини / М. Марунчак // Городенщина. Історико-мемуарний збірник. – Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. – С.290. 31. Марунчак М. Товариство “Сільський Господар” на терені Городенщини / М. Марунчак // Городенщина. Історико-мемуарний збірник. – Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег. 1978. – С. 310. 32. Мудрий М. Виборчі кампанії до Галицького Сейму: суспільство, політика та міжнаціональні взаємини (60-70-ті рр. ХІХ ст.) / М. Мудрий // Республіканець. – 1995. – № 1–2. – С.35–42. 33. Роїк Ю. На слідах кооперативного руху в Городенщині / Ю.Роїк // Городенщина. Історико-мемуарний збірник. – Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. – С. 384. 34. Трильовський К. З мого життя. / К. Трильовський. – Київ; Едмонтон; Торонто, 1999. – 77 с. 35. Худицький В. Адмірал, який повірив в Україну / В. Худицький // Дзеркало тяжня. – 2010 – 18 груд. 36. Чорновол І. Дуель Теофіла Окуневського / І. Чорновол // Ямгорів (Городенка). – 1994–1995. – № 7–8. – С. 112–116. 37. Чорновол І. Іван Франко в “Споминах з мого життя” Олександра Барвінського / І. Чорновол // Молода нація. – 2003. – №1. –

С.57. – (Лист Т.Окуневського до О.Барвінського 14.11.1895). 38. Чернопол І. Пригода Теофіла Окуневського з Томиславом Розвадовським 1889 р. / І. Чернопол // Визначні постаті України: Андрій Чайковський, Теофіл Окуневський. – Львів: Афіша, 2010. – С.127. 39. Чернопол І. Українська фракція Галицького крайового Сейму 1861–1901 рр. / І. Чернопол. – Львів, 2000. – С.270. 40. Чернопол І. Як обирали депутатів Галицького Сейму / І. Чернопол // Львівська газета. – 2006. – № 55(861). – 24 берез. 41. Яшан В. Д-р Теофіл Окуневський / В. Яшан / ред. М. Марунчак Городенщина. Історично-мемуарний збірник. НТШ. Український архів Т. XXXIII. LC. Catalog Card No. 78-066396. – Нью Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. – С. 577. 42. Яшан В. Паціфікація в Городенці і Городенківському повіті / В. Яшан // Городенщина. Історико-мемуарний збірник. НТШ. Український архів Т. XXXIII. LC. Catalog Card No. 78-066396 / ред. М. Марунчак. – Нью Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. – С. 225. 43. Яшан В. Судівництво та адвокатура й адміністрація / В. Яшан Городенщина // Історично-мемуарний збірник. НТШ. Український архів Т. XXXIII. LC. Catalog Card No. 78-066396 / ред. М. Марунчак. – Нью Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. – С. 94. 44. Feldman W. Stronictwa i programy polityczne w Galicyi. 1846–1906 / W. Feldman. – Kraków, 1907. – Т.2. – С. 207. 45. Grodziski S. Sejm Krajowy Galicyjski / S.Grodziski. – Warszawa, 1993. – Т. 1. – С. 46.

Вера Мельник

ИСТОРИОГРАФИЯ И ИСТОЧНИКИ К ИЗУЧЕНИЮ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТЕОФИЛА ОКУНЕВСКОГО

Рассмотрены историографическую и родниковую базу к изучению общественной и политической деятельности Т. Окуневского. Проанализированы историография и источники, позволяющие исследовать жизнь известного адвоката, политика и общественного деятеля.

Ключевые слова: Восточная Галичина, Теофил Окуневский, историография, источники, общественно-политическая деятельность.

Vira Melnyk

HISTORIOGRAPHY AND SOURCES FOR THE STUDY OF LIFE AND THEOFIIL OKUNEVSKYY

Considered historiography and source base to explore social and political activities of T. Okunevsky. Analyzed the historiography and sources that allow life to explore the famous lawyer, politician and public figure.

Key words: Eastern Galychyna, Theophil Okunevsky, historiography, sources, public and political activity.